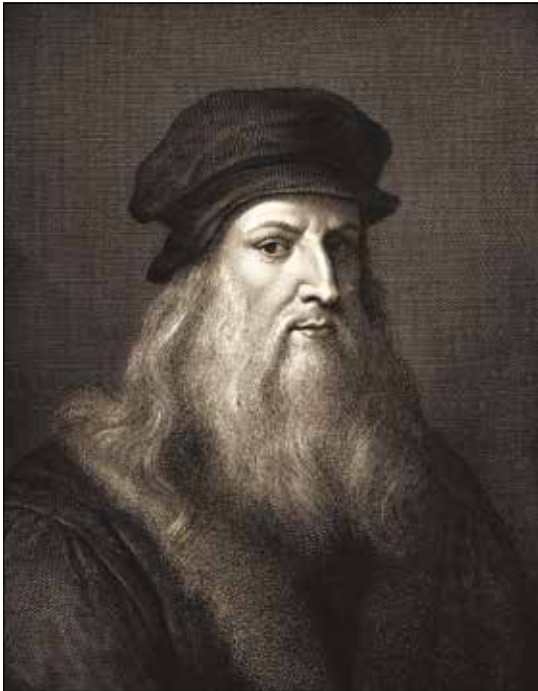

Leonardo, a nyughatatlan zseni

500 évvel ezelőtt halt meg a reneszánsz mester

Leonardo, a Restless Genius

500 years ago, the Renaissance master died

Idén emlékezünk meg Leonardo da Vinci (1452–1519) olasz művész és tudós halálának 500. évfordulójáról. Leonardo egy kivételes korszak, a reneszánsz legragyogóbb jellemzőit testesítette meg. E korszak rendkívüli eredményei több tényező együttes jelenlétének köszönhetők: a természeti világ szeretete és az iránta való nyitottság, a klasszikus ókori kultúra mélyebb ismerete és a tudatos törekvés, hogy ezt a kultúrát meghaladva valami még nagyobbat alkossanak.

Leonardo firenzei közjegyző családban született törvénytelen gyermekként, ezért szülei helyett nagyszülei nevelték fel egy zárkózott, falusias és elmélkedő világban. 1465 körül, a város nagy művészeti és szellemi fejlődésének éveiben, rendkívüli rajzkészségének köszönhetően a ragyogó szobrász és festő, Andrea del Verrocchio firenzei műhelyében kötött ki gyakornokként. Leonardo zsenialitására spontán és felülmúlhatatlan tehetségként szoktunk gondolni, de nem vagyunk

igazságosak tanárával szemben, hiszen bizonyosan fontos szerepet játszott ő is a tanítvány képességeinek fejlesztésében. Verrocchio műhelye tudományos kutatóintézet volt, ahol foglalkoztak szobrászattal, festéssel és fémek olvasztásával vagy olyan értékes színek kikeverésével, mint az ólomsárga és az ultramarinkék, továbbá a felhasznált fémek tulajdonságait és az emberi test anatómiáját is tanulmányozták olyan természetességgel, amelyre akkor már több évszázada nem volt példa. Másrészt Leonardo a pigmenteket úgy kezdte használni, hogy azokat már nem keverte tojássárgájával, ami túlságosan tömörre tette a tempera hatását, hanem lenmaggal vagy dióolajjal hígította, így rendkívüli fé-

nyességet és mélységet adott az ecsetvonásnak.

Még harmincéves sem volt, amikor kivételes eredményeket ért el a festészetben, amire jó példa a müncheni Alte Pinakothekben (Régi Képtár) kiállított *Madonna del Garofano* vagy a jelenleg a Washingtoni Nemzeti Művészeti Galériában található Ginevra Benci portréja: felülmúlta a flamand festőművészeket, az olajfestészet mestereit. Az élethű részletek reprodukálására alkalmas aprólékos képességüket olyan mély pszichológiai önelemző képességgel ötvözte, amely visszaadja az ábrázolt karakter teljes belső bonyolultságát. Az ízlésében kifinomult és nehezen meggyőzhető firenzei közönséget szó szerint megnyerte Leonardo festménye, és ezzel megbecsülésüket is kivívta. De a művész, aki nyughatatlan volt és szerette kipróbálni magát új helyzetekben is, Ludovico Sforza, vagyis *il Moro* („a mór”) meghívására 1482 végén Milánóba költözött.

A Milánóban töltött évek során Leonardo elmélyítette mechanikai ismereteit, katonai gépeket fejlesztett, öntözőrendszereket terve-

This year we celebrate the 5th centenary of Leonardo da Vinci's death (1452-1519), Italian artist and scientist. Leonardo has embodied the most brilliant characteristics of an exceptional era, the Renaissance, when a combination of factors produced extraordinary results: love and curiosity for the natural world, a deeper knowledge of classical antiquity combined with a conscious aspiration to surpass it, to create something even greater.

Leonardo came from a family of notaries in the Florentine countryside, although of illegitimate birth and, for this reason, raised by his grandparents, not by his parents, in a secluded, bucolic and meditative world. Around 1465, thanks to his precocious skill in drawing, he found himself in Florence, in the years of the great artistic and intellectual development of the city, a pupil in the workshop of a brilliant sculptor and painter, Andrea del Verrocchio. We are used to thinking of the genius of Leonardo as a spontaneous and very precocious fruit, but in doing so we don't do justice to his teacher, who certainly played an important role in the development of the apprentice's abilities. The workshop of Verrocchio, where sculpture, painting and the melting of metals were made, was a forge of scientific knowledge where precious colours such as lead yellow and ultramarine blue were produced, the properties of metals exploited and the anatomy of the human body studied to reproduce it with a naturalness that had disappeared for centuries. On the other hand, Leonardo began to use pigments no longer mixed with the egg yolk, which made the effect of tempera too compact, but diluted with linseed or walnut oil, which gave his brushstroke an extraordinary brightness and depth.

Not yet thirty years old, he achieved exceptional results in painting, witnessed by works like the *Madonna del Garofano*, now at the Alte Pinakothek in Munich, or by portraits like that of Ginevra Benci, today at the

ing of *Lady with an ermine*, the portrait of Cecilia Gallerani, now in the National Museum in Krakow. Around 1490, for a conscious design of political and cultural propaganda, the court of Ludovico il Moro reached the peak of Renaissance splendour and Leonardo was at the centre of it, he was, in a sense, the official artist, the director and the set designer. Milan was a sparkling city, its duchy prosperous, a fact which quickly aroused the interest of the countries beyond the Alps. The network of alliances woven around the duchy collapsed rapidly under foreign pressure, the duke Ludovico remained alone and lost the duchy, conquered by the French in 1499.

Leonardo, after passing through Mantua and Venice, returned to his Florence, which in the meantime had changed a lot. It was no longer governed by the Medici, to whom he had been so close, instead it had become a Republic with Niccolò Machiavelli acting as secretary. The works of painters like Ghirlandaio, Perugino, Pinturicchio and Filippino Lippi made sensation and the drawings and studies of Bramante and Giuliano da Sangallo proposed a new city, the city of the future: it was not easy to regain the centre of the scene. But Leonardo succeeded, not with a painting, astonishing in technique and composition, but completed only years later, the *Virgin with Child and Saint Anne*, now in the Louvre Museum. He succeeded just with the

zett, portrékat festett és díszletet is készített a Sforza-udvarban tartandó összejövetelekre. A Louvre Múzeumban őrzött Sziklás Madonna a korszak remekműve, de a művész több más Madonnára is kapott megrendelést, amelyek közül az egyik nagy valószínűség szerint Corvin Mátyás magyar királynak szánt ajándék volt. Leonardo portréfestőként páratlan sikert ért el a *Hölgy hermelinnel* című festményével, Cecilia Gallerani arcképével, amely a Krakói Nemzeti Múzeumban látható. 1490 körül, a politikai és kulturális propaganda tudatos tervezésének köszönhetően Ludovico il Moro udvara a reneszánsz pompa csúcsára ért. Ennek középpontjában Leonardo állt, hiszen tulajdonképpen a hivatásos művész, az igazgató és díszlettervező is ő volt egy személyben. Milánó pezsgő város volt, a hercegség virágzott, ami gyorsan felkeltette az Alpokon túli országok érdeklődését. A hercegség körül kialakult szövetségek az idegen nyomás alatt gyorsan összeomlottak, Ludovico herceg egyedül maradt és elveszítette a hercegséget, amelyet a franciák 1499-ben meghódítottak.

Miután Mantuát és Velencét is megjárta, Leonardo visszatért szeretett Firenzéjébe, amely időközben sokat változott. A várost már nem azok a Mediciék irányították, akikhez olyan közel állt, hanem köztársaság lett, amelyet titkárként Niccolò Machiavelli vezetett. Ghirlandaio, Perugino, Pinturicchio és Filippino Lippi festőművészek munkáinak sikere, valamint Bramante és Giuliano da Sangallo rajzai és tanulmányai új várost, a jövő városát rajzolták ki: nem volt könnyű ismét a figyelem középpontjába kerülni. Leo-

National Gallery of Art in Washington DC: he surpassed the Flemish painters, masters of oil painting, combining their meticulous ability to reproduce the realistic detail with a profound capacity for psychological introspection, which gives back to the portrayed character all his inner complexity. The Florentine public, refined in its tastes and not easy to please, was literally conquered by Leonardo's painting, giving him every honour, but the artist, restless, eager to test himself in a new context, at the invitation of Ludovico Sforza known as *il Moro* moved to Milan at the end of 1482.

During the Milan years, Leonardo deepened his studies in mechanics, developed military machines, designed irrigation systems, painted portraits, created sets for parties at the Sforza court. The *Virgin of the Rocks*, now kept in the Louvre Museum, is a splendid work of the time, but the artist was commissioned to paint several other Madonnas, one of which, very probably, was commissioned as a gift to be sent to the king of Hungary Matthias Corvinus. Leonardo, as a portraitist, reached levels unmatched with his paint-

nardónak mégis sikerült, de egy nem technika és jól megkomponált festménnyel, hanem az évekkel később elkészült *Szent Anna harmadmagával* című képpel, amely most a párizsi Louvre-ban látható. Már a festmény vázlataival is nagy sikert ért el, hiszen a firenzei közönség a festő műterménél állt sorba, hogy megcsodálhassa őket. Ekkor azonban ismét nyughatatlanság lett úrrá Leonardón, aki éppen csak felvázolta az *Angiari csata* című freskóját a firenzei Palazzo Vecchióban, amikor ismét elhagyta a várost. Milánóba ment a város kormányzója, XII. Lajos francia király egyre sürgetőbb meghívásának eleget téve, aki védelmet is ajánlott neki. Miután a francia uralom véget ért Milánóban és Giovanni de Medici bíborost X. Leó néven pá-

preparatory cartoons of the same painting, which aroused so much amazement among the Florentines, who lined up to admire them in the painter's studio. But then the restlessness took again the upper hand on Leonardo, who, leaving the fresco of the battle of *Angiari* just sketched out in the Palazzo Vecchio in Florence, left the city again for Milan, attracted by the pressing invitation of the French governor of city and the protection offered to him by the king of France, Louis XII. Once the French domination over Milan came to an end and cardinal Giovanni de' Medici became Pope with the name of Leo X, Leonardo moved to Rome in 1513, but found the city dominated by the personality of two other great artists, Michelangelo and Raphael. This time he had the clear, understandable feeling that a city like Rome, though then in full artistic and intellectual flourishing, was not large enough for three personalities of that stature. He ended up accepting the invitation of the new King Francis I to settle in France, near Amboise, taking with him at least three works on which he

páva választották, Leonardo 1513-ban Rómába költözött, ahol két másik nagy művész, Michelangelo és Raffaello személyisége volt hatással a városra. Ebben az időben már – érthető módon – úgy érezte, hogy egy Rómához hasonló város – bármennyire is művészeti és szellemi virágkorát élte – nem elég nagy három ilyen kaliberű ember számára. Végül elfogadta az új francia király, I. Ferenc meghívását, hogy Franciaországban, Amboise közelében telepedjen le, ahová magával vitt legalább három olyan művet, amelyek már Rómában is dolgozott: a *Szent Anna harmadmagával* és a *Keresztelő Szent János* című képeket, valamint természetesen azt az arcképet is, amelyet *Mona Lisaként* ismernek az egész világon. Leonardo 1519.

was working in Rome, the paintings of Saint Anne, of Saint John and, of course, the portrait known in the whole world as Mona Lisa. Leonardo died in his French exile on the 2nd May 1519.

Hungary first started the celebrations for the 5th centenary of Leonardo's death, with the splendid exhibition – dedicated to him: *Leonardo da Vinci and the Budapest Horse and Rider* (31st October 2018 – 6th January 2019) with which the Museum of Fine Arts in Budapest reopened its doors to the public after three years of renovation. Italy will follow celebrating Leonardo with exhibitions across the country, and one of the most comprehensive will be *Leonardo da Vinci: Drawing the Future* (15th April – 14th July) at the Royal Museums of Turin. More than 50 drawings will be on display, including *Codex on the Flight of Birds*. Leonardo's famous Self Portrait will also be on view. From the 19th April to the 14th July the Gallerie dell'Accademia in Venice will also exhibit 25 drawings, including the rarely displayed masterwork *Vitruvian Man*, while the Sforza Castle in Milan

május 2-án halt meg franciaországi száműzetésében.

Először Magyarország kezdte meg Leonardo halála 500. évfordulójának megünneplését egy csodálatos kiállítással, amelyet neki szenteltek: *Leonardo da Vinci és a budapesti Lovas* címmel 2018. október 31. és 2019. január 6. között, amellyel a budapesti Szépművészeti Múzeum, három évig tartó felújítás után, újra megnyitotta kapuit a nagyközönség számára. Olaszország követni fogja Leonardo megünneplését számos kiállítással az egész ország területén, melyek közül az egyik legátfogóbb a „*Leonardo da Vinci: A jövő megrajzolása*” (április 15.–július 14.) tárlat lesz a torinói Királyi Múzeumokban. Több mint 50 rajzot állítanak ki, köztük a *Kódex a madarak repüléséről* címűt. Leonardo híres *Önarcképe* is megtekinthető lesz. Április 19. és július 14. között a Velencei Gallerie dell'Accademia 25 rajzot is bemutat, köztük a ritkán látható, Vitruvius-tanulmány mesterművet, míg a milánói Sforza-kastély május 2-án, Leonardo halálának évfordulóján mutatja be munkásságát részletesebben. Firenzében a Strozzi-palota pedig egy 120 festményből, szoborból és rajzból álló válogatást mutat be Leonardo mestere, Andrea del Verrocchio tiszteletére március 9. és július 14. között, ahol Leonardo és más tanítványok alkotásai is megtekinthetőek lesznek.

Dr. Gian Luca Borghese,
a Budapesti Olasz Kultúrintézet igazgatója

will show more of Leonardo's work on the 2nd May, the anniversary of his death. In Florence, the Palazzo Strozzi will present a retrospective showcasing 120 paintings, sculptures and drawings devoted to Leonardo's maestro Andrea del Verrocchio, including works from Leonardo himself and other pupils (9th March – 14th July).

Dr Gian Luca Borghese,
Director of Istituto Italiano di Cultura in Budapest

